

ET

ET

ET

EUROOPA ÜHENDUSTE KOMISJON

Brüssel, 21.4.2009
KOM(2009) 174 lõplik

**KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE NING
EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE**

**nõukogu määruse (EÜ) nr 44/2001 (kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil-
ja kaubandusajades) kohaldamise kohta**

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE NING EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE

nõukogu määruse (EÜ) nr 44/2001 (kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades) kohaldamise kohta

1. SISSEJUHATUS

1.1. Taust

Nõukogu määrus (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (Brüsseli I määrus)¹ (edaspidi „määrus”) on Euroopa õiguslase koostöö aluseks tsiviil- ja kaubandusajades. Määruses on sätestatud ühiseeskirjad, mille eesmärk on lahendada kohtualluvuse konfliktiga seotud küsimusi ning lihtsustada kohtuotsuste, kohtulahendite ja autentsete dokumentide vaba liikumist. Määrus asendab 1968. aasta Brüsseli konventsiooni kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades, mida on mitmel korral muudetud, kui kõnealuse konventsiooniga on ühinenud uued liikmesriigid (edaspidi „Brüsseli konventsioon”)².

Euroopa Ühenduse ja Taani vahel on sõlmitud leping, mis käsitleb kohtualluvust ja kohtuotsuste täitmist tsiviil- ja kaubandusajades ning millega tagatakse määruse kohaldamine Taanis alates 1. juulist 2007³. Samu küsimusi reguleeriv 1988. aasta Lugano konventsioon seob ühelt poolt liikmesriike, sealhulgas Taanit, ning teiselt poolt Islandi, Norrat ja Šveitsi⁴. Kõnealune konventsioon asendatakse lähitulevikus ühenduse, Taani ja eespool nimetatud riikide vahel sõlmitud konventsiooniga⁵.

1.2. Aruanne

Aruanne on koostatud määruse artikli 73 alusel ja põhineb komisjoni tellitud ülduuringul määruse kohaldamise kohta praktikas⁶. Komisjon lasi samuti teostada uuringu, et analüüsida praegu liikmesriikides kohtualluvust reguleerivaid sätteid, mida kohaldatakse juhtudel, kui kostja alaline elukoht või asukoht ei ole liikmesriigis (kohtualluvus muudel juhtudel)⁷. Täiendavas komisjoni tellitud uuringus⁸ hinnatakse mõju, mida võiks avaldada kohtu valiku kokkulepete konventsiooni⁹ ratifitseerimine ühenduse poolt. Aruandes on võetud arvesse ka uuringut, mis käsitleb kohtuotsuste täitmist Euroopa Liidus ja mille komisjon tellis

¹ EÜT L 12, 16.1.2001, lk 1.

² EÜT C 27, 26.1.1998, lk 1.

³ ELT L 299, 16.11.2005, lk 62.

⁴ EÜT L 319, 25.11.1988.

⁵ ELT L 339, 21.12.2007, lk 1.

⁶ Uuringu (edaspidi „ülduuring”) koostasid prof dr Burkhardt Hess, prof dr Thomas Pfeiffer ja prof dr Peter Schlosser. Uuring on kättesaadav aadressil:

http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/civil/studies/doc_civil_studies_en.htm

⁷ Uuringu koostas prof Arnaud Nuyts. Uuring on kättesaadav aadressil:

http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/civil/studies/doc_civil_studies_en.htm

⁸ Uuringu koostas nõuandebüroo GHK Consulting. Uuring on kättesaadav aadressil:

http://ec.europa.eu/dgs/justice_home/evaluation/dg_coordination_evaluation_annexe_en.htm

⁹ Vt komisjoni ettepanek konventsiooni allakirjutamise kohta (KOM(2008) 538 ja SEK(2008) 2389, 5.9.2008).

2004. aastal¹⁰. Tsiviil- ja kaubandusasju käsitlevalt Euroopa kohtute võrgult saadi komisjoni koostatud küsimustiku põhjal 2005. aastal lisaks teavet määruse kohaldamise kohta praktikas.

Aruanne esitatakse Euroopa Parlamendile, nõukogule ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele selleks, et hinnata määruse kohaldamist. Aruandele on lisatud roheline raamat, milles pakutakse välja mõned võimalused aruandes tõstatatud küsimuste lahendamiseks. Mõlemad dokumendid loovad lähtepunkti avalikuks aruteluks määruse toimimise üle.

2. MÄÄRUSE KOHALDAMINE TERVIKUNA

2.1. Määruse kohaldamist käsitlev statistika

Enamikus liikmesriikides puudub süstemaatiline statistika määruse kohaldamise kohta. Mõningast teavet on võimalik siiski hankida teatavate liikmesriikide justiitsministeeriumide keskandmebaasidest, ärialastest ja teaduslikest andmebaasidest ning õiguskirjandusest ning kasutades otsekontakte liikmesriikide kohtutega ja vesteldes muude sidusrühmadega.

Seejuures tuleb eristada ühelt poolt kohtualluvust reguleerivaid sätteid ning teiselt poolt kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist käsitlevaid sätteid. Üldjuhul kohaldatakse määrust kõige sagedamini majanduskeskustes ja piirialadel. Kohtualluvust reguleerivaid sätteid kohaldatakse enamasti suhteliselt vähestel juhtudel. Kõige vähem kohaldatakse neid tsiviilasjades (alla 1 %) ja kõige rohkem piirialadel (16 %)¹¹. Kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist käsitlevaid sätteid kohaldatakse sagedamini, kuid selle kohta, mitu täitmismäärust kohtud on välja andnud, ei ole õnnestunud hankida ulatuslikku teavet. Täitmismääruste arv kõigub (nt 2004. aastal Portugalis 10 ja Luksemburgis 420) ning saavutab taas kõige kõrgema taseme piirialadel (nt Austria piiri lähedal asuva Traunsteini *Landgericht*'is 301).

2.2. Üldhinnang määrusele

Määrust peetakse üldiselt väga edukaks, sest see on lihtsustanud piiriüleste kohtuvaidluste lahendamist, luues tõhusa õiguslase koostöö süsteemi, mis põhineb üksikasjalikel kohtualluvust reguleerivatel sätetel, samaaegsete menetluste kooskõlastamisel ja kohtuotsuste vabal liikumisel. Määrusega kehtestatud õiguslase koostöö süsteem on hästi kohanenud institutsionaalsete muutustega (valitsustevahelisest koostööst on kasvanud välja Euroopa integratsiooni edendav õigusakt) ja tänapäevase kaubanduse väljakutsetega. Seepärast hindavad õigusala töötajad määrust kõrgelt.

Kuigi määruse toimimisega ollakse üldiselt rahul, ei tule sellest järeldada, et määruse toimimist ei võiks parandada.

¹⁰ Uuring kohtuotsuste täitmise tõhustamise kohta Euroopa Liidus: võlgniku varade läbipaistvus, pangakontode arestimine, ajutine täitmine ja kaitsemeetmed. Uuringu koostas prof dr Burkhardt Hess. Uuring on kättesaadav aadressil:

¹¹ http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/enforcement_judicial_decisions_180204_en.pdf
Statistika põhineb enamjaolt 2003.–2005. aastal kogutud andmetel.

3. ERIHINNANG TEATAVATELE MÄÄRUSE SÄTETELE

3.1. Välisriigi kohtuotsuse tunnustamise nõude tühistamine

Võttes arvesse 1999. aastal Tampere ja 2004. aastal Haagis toimunud Euroopa Ülemkogu kohtumistel vastu võetud programme,¹² peaks määruse läbivaatamise põhieesmärk olema tühistada välisriigi kohtuotsuse tunnustamise nõue kõikides määruse kohaldamisalasse kuuluvates küsimustes.

Ülduuringu andmetel kestab kohtuotsuse tunnustamise menetlus liikmesriikide esimese astme kohtutes praegu keskmiselt 7 päevast 4 kuuni, kui esitatud taotlus on täielik. Mittetäieliku taotluse puhul kestab menetlus kauem. Mittetäielikke taotlusi esineb sageli ning sel juhul taotlevad kohtuasutused täiendavat teavet, eriti tõlkeid. Suurem osa täitmismääruse taotlusest kiidetakse heaks (90–100 %). Üksnes 1–5 % nendest kaevatakse edasi. Apellatsioonimenetlused võivad kesta 1 kuust 3 aastani, sõltudes eri liikmeriikide menetlustavast ja kohtute töökoormusest.

Kohtuotsuse tunnustamisest ja täitmisest keeldutakse kõige sagedamini juhul, kui täitmismääruse taotlus kaevatakse edasi seetõttu, et otsust ei ole toimetatud kätte vastavalt artikli 34 lõikes 2 sätestatud nõutele. Ülduuringust nähtub siiski, et sellised kaebused ei ole tänapäeval üldjuhul edukad¹³. Uuringu andmetel põhjendatakse kaebust sageli ka avaliku korra kaalutlustega, kuid kõnealust põhjendust võetakse harva arvesse. Selline kaebus kiidetakse heaks üksnes erandjuhul, et kaitsta kostja menetlusõigusi¹⁴. Kui välisriigi kohus on teinud tsiviil- või kaubandusajlas sisulise otsuse, kohaldavad kohtud avaliku korra erandit äärmiselt harva. Muud keeldumise põhjused ei ole kuigi sagedased. Tänu peatamist ja seotud menetlusi käsitlevatele määruse sätetele hoitakse vastuolulised kohtuotsused vähemalt Euroopas suurel määral ära. Tuleks kaaluda, kas teatavad kohtualluvust reguleerivad sätted on endiselt kooskõlas põhimõttega, mis keelab kontrollida välisriigi kohtu pädevust. Kõnealune säte ei ole tegelikkuses kuigi oluline, sest kohus peab nagunii lähtuma kohtuotsuse teinud liikmesriigi kohtu tuvastatud asjaoludest.

3.2. Määruse toimimine rahvusvahelise õiguskorra raames

Brüsseli konventsiooni järglasena käsitleb määrus kohtumenetlust kostja vaatepunktist. See tähendab, et enamik kohtualluvust reguleerivatest määruse sätetest kehtivad üksnes juhul, kui kostja alaline elukoht või asukoht on liikmesriigis. Juhul kui kostja alaline elukoht või asukoht ei ole liikmesriigis, lähtutakse määruks riiklikust õigusest (kohtualluvus muudel juhtudel), välja arvatud juhul, kui mõne liikmesriigi kohtud on vastavalt artiklile 22 või 23 ainupädevad või kui on tegu teatavat spetsiifilist teemat käsitleva vaidlusega (nt ühenduse kaubamärgid)¹⁵.

Euroopa Kohtule on esitatud mitu eelotsusetaotlust määruse kehtivuse kohta rahvusvahelise õiguskorra raames. Kohtuasja 412/98 (*Josi*) puhul selgitas kohus, et kohtualluvust reguleerivad määruse (varem konventsiooni) sätted kehtivad ka juhul, kui kostja alaline elukoht või asukoht on liikmesriigis ja hageja alaline elukoht või asukoht kolmandas riigis.

¹² Ülemkogu järeldusi on rakendatud tsiviilasjade vastastikuse tunnustamise programmis (EÜT C 12, 15.1.2001) ja Haagi programmi rakendamise tegevuskavas (KOM(2006) 331).

¹³ See tuleneb eelkõige asjaolust, et määruks on jäetud välja tavaposti kasutamise nõue, mis vähendab kostja võimalusi menetlust kuritarvitada.

¹⁴ Vt näiteks kohtuasi C-7/98 (*Krombach*).

¹⁵ Määrus (EÜ) nr 40/94 ühenduse kaubamärgi kohta (EÜT L 11, 14.1.1994, lk 1).

Seega kaitseb määrus kostjat, kelle alaline elukoht või asukoht on liikmesriigis, ka juhul, kui vaidluse ühe poole alaline elukoht või asukoht on kolmandas riigis. Kohtuasja C-281/02 (*Owusu*) puhul kinnitas kohus, et määruse sätted on oma olemuselt kohustuslikud ja nende kohaldamise suhtes ei saa esitada riikliku õiguse alusel kaja, eriti määruse põhisätte puhul, mis annab pädevuse selle liikmesriigi kohtutele, kus on kostja alaline elukoht või asukoht. See ei kehti mitte ainult siis, kui juhtumiga on seotud muu liikmesriik, vaid ka vaidluste puhul, millega on seotud kolmas riik, kuid millel puudub pide muu liikmesriigiga. Määruse kohaldamist kolmandate riikide suhtes on analüüsitud ka kohtu arvamuses 1/03. Kõnealuses arvamuses leiab kohus eelkõige, et juhul, kui kostja alaline elukoht või asukoht on liikmesriigis, kuid ainupädevuse määramisel vastavalt artiklitele 22 ja 23 lähtutakse pidemest kolmanda riigiga (nn peegeldusmõju), kohaldatakse kohtualluvust reguleerivaid määruse sätteid.

Kuna muudel juhtudel kehtiva kohtualluvuse eeskirju ei ole ühtlustatud, on kodanike juurdepääs õiguskaitsele ühenduses ebavõrdne. Selliseid juhtumeid käsitlevast uuringust ilmneb, et ebavõrdsus on eriti suur olukorras, kus kolmanda riigi kohtud ei taga menetluse õiglust või piisavat kaitset. Uuringust selgub samuti, et selliste ühiseeskirjade puudumine, mis võimaldaksid määrata kindlaks kohtualluvuse juhul, kui kostja alaline elukoht või asukoht on kolmandas riigis, võib seada ohtu kohustuslike ühenduse õigusaktide kohaldamise tarbijakaitse (nt osajaline kasutusõigus), kaubandusagentide, andmekaitse või tootevastutuse valdkonnas. Juhul kui liikmesriik ei taga kohtualluvuse küsimuses täiendavat kaitset, ei saa tarbija algatada menetlust kostja suhtes, kelle alaline elukoht või asukoht on kolmandas riigis. Samas olukorras on näiteks töötajad, kaubandusagendid ja konkurentsioiguse või lepinguvälise tootevastutuse rikkumise tulemusena kahju kandnud isikud ning isikud, kes kavatsevad kasutada ELi andmekaitsealaste õigusaktidega pakutavat kaitset. Kuigi kõikides nimetatud valdkondades kehtivad kohustuslikud ühenduse õigusaktid, võib ühenduse hageja nendega pakutavast kaitsest ilma jääda.

Kuna ühenduses puuduvad ühiseeskirjad kolmandate riikide kohtuotsuste mõju kohta, võib mõnes liikmesriigis tekkida olukord, kus kolmandate riikide kohtuotsuseid tunnustatakse ja täidetakse isegi juhul, kui need rikuvad ühenduse kohustuslikke õigusakte või kui ühenduse õigusega on nähtud ette liikmesriikide kohtute ainupädevus.

Muudel juhtudel kehtivat kohtualluvust käsitlev uuringu põhjal võib samuti suurt segadust ja ebakindlust tekitada asjaolu, et ei ole ühiseeskirju, mis määraks kindlaks juhud, mil liikmesriikide kohtud saavad määruse alusel loobuda oma pädevusest kolmanda riigi kohtu kasuks.

3.3. Kohtu valik

Kohtu valiku kokkulepete suhtes kohaldatav õigus. Kuigi Euroopa Kohtu tõlgenduse kohaselt on kohtu valiku kokkulepete kehtimiseks vajalikud tingimused üksikasjalikult sätestatud määruse artiklis 23, ei ole kindel, kas nimetatud tingimused on ammendavad. Uuringust selgub, et teatavatel juhtudel, mis ei vasta määruse ühtlustatud tingimustele, sõltub poolte kokkuleppe kehtivus riiklikust õigusest, mis määratakse kindlaks kui asukohariigi õigus või lõplik kohaldatav õigus. See toob kaasa ebasoovitava olukorra, kus ühes liikmesriigis võidakse kohtu valiku kokkulepet pidada kehtivaks, teises aga mitte.

Kohtu valik ja menetluse peatamise. Tuntakse muret selle üle, et määrus ei kaitse piisavalt ainupädeva kohtu valiku kokkuleppeid. Probleem on tingitud sellest, et kui üks kohtu valiku kokkuleppe pooltest esitab kokkulepet rikkudes hagi muule liikmesriigi kohtule, takistab ta

sellega asja menetlemist kokkuleppes valitud kohtus, sest see algatab oma hagi hiljem. Kohtuasja C-116/02 (*Gasser*) puhul kinnitas Euroopa Kohus, et vastavalt määruse sättele, mis käsitleb menetluste peatamist, tuleb kohtul, kellele hagi on esitatud hiljem, peatada oma menetlused seni, kuni on kindlaks tehtud selle kohtu pädevus, kellele hagi esitati esimesena, või kuni esimene kohus loobub oma pädevusest. Kohtuasja C-159/02 (*Turner*) puhul kinnitas kohus lisaks, et sellised riikliku õiguse menetlusnormid, mis võivad tugevdada kohtu valiku kokkulepete mõju (nt hagi esitamise keeld), ei ole määrusega kooskõlas, kui need takistavad nõuetevastaselt muude liikmesriikide kohtuid tegemast määruse alusel kindlaks oma pädevust.

Samaaegsete menetluste tekkimine võib põhjustada viivitusi, mis on siseturu tõrgeteta toimimise seisukohast kahjulikud. Mõnel juhul võivad pooled selliste viivituste tulemusena muuta kokkuleppe kohase kohtu valiku võimatuks, luues sel viisil enda jaoks ebaausa ärilise eelise¹⁶. Samaaegsed menetlused tekitavad ühtlasi lisakulusid ja ebakindlust. Lisaks osutatakse asjaolule, et äriklientidele antavate laenude puhul kipuvad laenu andjad algatama menetlust enneaegselt, et kindlustada kokkuleppes valitud kohtu pädevus. Sellel on majandusele kahjulikud tagajärjed, sest menetluse algatamine toob kaasa laenukohustuste ja risttagatisega seotud kohustuste täitmata jätmist käsitlevate lepingusätete rakendamise. Sellist tegevust taunitakse näiteks eriti juhul, kui esimese menetluse ainus eesmärk on vastutuse puudumist tuvastava otsuse saamine, mis blokeerib täielikult asja sisulise arutamise.

Kohtu valiku kokkuleppeid käsitlev Haagi konventsioon. Komisjon on teinud ettepaneku kirjutada alla kohtu valiku kokkuleppeid käsitlevale konventsioonile, mis sõlmiti 30. juunil 2005 Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi raames¹⁷. Konventsiooni kohaldatakse juhul, kui vähemalt ühe poole alaline elukoht või asukoht on riigis, mis osaleb konventsioonis, kuid ei kuulu ELi, ning määrust juhul, kui vähemalt ühe poole alaline elukoht või asukoht on liikmesriigis. See peaks tagama konventsiooni ja määruse sätete ühtse kohaldamise. Põhiküsimus seisneb selles, kas on asjakohane säilitada kaks erinevat õiguskorda, isegi kui see ühtlustab liikmesriikide kohtutes kohtualluvuse määramist, olenevalt sellest, kas ühe poole alaline elukoht või asukoht on kolmandas riigis¹⁸. Konventsioon ei reguleeri otseselt menetluste peatamist samaaegsete menetluste puhul, vaid võimaldab kokkuleppes valitud kohtul jätkata menetlust, hoolimata paralleelse menetluse olemasolust. Mis tahes muu kohus peaks seevastu menetluse peatama või kaebuse tagasi lükkama, välja arvatud konventsioonis kindlaks määratud piiratud arvul juhtudel.

3.4. Tööstusomand

Tööstusomandiga seotud juhtudel tekitab määruse sätete kohaldamine probleeme nii õiguste omanikule kui ka nende õiguste vaidlustajale. Esiteks on raskusi menetluse peatamist käsitlevate sätete kohaldamisega. Tööstusomandiga seotud vaidlused on üks valdkondadest, kus pooled püüavad pädeva kohtu tegevuse ennetamiseks algatada menetluse muus kohtus, mis on tavaliselt, kuid mitte alati mittepädev, eelkõige riigis, kus kohtualluvust käsitleva otsuse tegemine ja/või asja sisuline menetlemine nõuab palju aega. Selline menetluse nurjamise taktika kuritarvitab õigussüsteemi eriti juhul, kui esimese menetluse ainus eesmärk on vastutuse puudumist tuvastava otsuse saamine, mis takistab teise poole menetlust asja sisuliseks arutamiseks pädevas kohtus. See võib viia isegi olukorrani, kus loobutakse üldse

¹⁶ Tuleb siiski märkida, et sellise tegevuse sageduse kohta puudub statistika.

¹⁷ KOM(2008) 538, 5.9.2008.

¹⁸ Määrusest ja Haagi konventsioonist tulenevaid mitmesuguseid olukordi on põhjalikult analüüsitud eespool nimetatud mõjuhinnaangus, eriti selle IV lisas (vt joonealune märkus 8).

kahju hüvitamise nõude esitamisest. Kui kohus, kellele on esitatud hagi seoses patendirikkumisega, loobub oma pädevusest, sest enne seda on muus liikmesriigis algatatud menetlus vastutuse puudumist tuvastava otsuse saamiseks, võib näiteks juhtuda, et esimene kohus ei saa enam asja menetleda, samal ajal kui kohus, kus algatati menetlus vastutuse puudumist tuvastava otsuse saamiseks, ei ole pädev menetlema rikkumismenetlust.

Menetluse nurjamist ei kasutata üksnes vastutuse puudumist tuvastavate otsuste saamiseks, vaid ka vastuhagide puhul, mille eesmärk on näidata, et rikkumismenetluse aluseks olev tööstusomandi õigus, näiteks patent, ei kehti. Kasutades enda kaitseks väidet, et patent ei kehti, võib kostja tema vastu suunatud rikkumismenetluse sisuliselt blokeerida¹⁹. Kuna patendi kehtivust käsitlev hagi tuleb esitada selle liikmesriigi kohtule, kus patent on registreeritud, peab rikkumist käsitlev kohus oma menetluse peatama, kuni on selgunud patendi kehtivusega seotud menetluse tulemused. See võib põhjustada suuri viivitusi, eriti juhul, kui kostja ei esita patendi kehtivuse küsimuses (kohe) hagi. Lisaks ei ole tööstusomandi õiguse rikkumise läbi kahju kandnud hagejal igas liikmesriigis võimalik taotleda otsust kõnealuse õiguse kehtivuse tuvastamiseks.

Teine probleem, millele patendivaidluste puhul osutatakse, tuleneb asjaolust, et Euroopa patendi rikkumise eest ei ole võimalik esitada ühte hagi mitme äriühingu vastu, mis kuuluvad samasse kontserni ja tegutsevad kooskõlastatult²⁰. Hageja kohustus esitada igas asjaomas kohtusüsteemis eraldi hagi tekitab suuri kulusid ja takistab nõuete tõhusat käsitlemist.

3.5. Peatamine ja seotud menetlused

Samuti on mõnel juhul tuntud muret nende määruse sätete kohaldamise pärast, mis käsitlevad peatamist ja seotud menetlusi.

Uuringu põhjal ei ole praegu praktikas vajadust näha ette erandeid eelisõiguse sätetest, mis on kehtestatud ainupädevuse küsimuses määruse artikliga 22. Sellest hoolimata osutatakse menetluse nurjamise juhtudele muudes konkreetsetes valdkondades, nagu äriklientidele antavad laenud ja konkurentsiküsimused. Seepärast tuleks kaaluda praeguste peatamist käsitlevate sätete üldist täiustamist, et vältida menetluse kuritarvitamist ja tagada ühenduses õiglane kohtumenetlus.

Seotud menetluste puhul kehtiv nõue, et mõlemad hagid peavad olema juba kohtus lahendamisel ning et menetluste sidumiseks peavad olema täidetud riiklikus õiguses ette nähtud tingimused, takistab menetluste tõhusat sidumist ühenduse tasandil. Hagide koondamine ühe liikmesriigi kohtusse, eriti kui kostja on sama, kuid hagejaid mitu, ei ole praegu määruse alusel võimalik²¹. Hagide sidumise vajadus tekib sageli, näiteks tarbijate kollektiivse hüvitamise ja EÜ konkurentsieeskirjade rikkumisest tekkinud kahju hüvitamise puhul.²² Samuti võib tekkida (ajutine) negatiivne kohtualluvuse konflikt, kui kohus, kellele hagi on esitatud hiljem, loobub artikli 28 lõike 2 kohaselt oma pädevusest, kuid kohus, kellele hagi on esitatud esimesena, ei kasuta samuti oma pädevust asja lahendamiseks.

¹⁹ Kohtuasi C-315/01 (*GAT*).

²⁰ Kohtuasi C-539/03 (*Roche Nederland*).

²¹ Artikli 6 lõige 1 võimaldab praegu siduda üksnes menetlusi, mis on suunatud mitme kostja vastu.

²² Vt roheline raamat tarbijate kollektiivse hüvitamise mehhanismide kohta (KOM(2008) 794, 27.11.2008) ja valge raamat EÜ konkurentsieeskirjade rikkumisest tekkinud kahju hüvitamise kohta (KOM(2008) 165, 2.4.2008).

Üks põhilistest uuendustest, mis määrusega on kehtestatud, seisneb ajalise määratluse andmises lahendamisel oleva menetluse mõistele peatamist ja seotud menetlusi käsitlevates sätetes. Nimetatud määratlus näib toimivat nõuetekohaselt. Mõnel juhul ei olda siiski kindlad, kuidas seda tõlgendada. Seetõttu võiks olla asjakohane selgitada küsimusi, mis on seotud näiteks kättetoimetamise eest vastutava asutuse ning ajaga, mil dokumendid esitatakse kohtule või laekuvad kättetoimetamise eest vastutavale asutusele.

3.6. Ajutised meetmed

Liikmesriikide menetlusõiguse mitmekesisus raskendab ajutiste meetmete vaba liikumist.

Esiteks tekib probleeme ajutiste meetmete puhul, mis määratakse ilma, et kostjalt nõutaks kohtusse ilmumist, ning kavatakse pöörata täitmisele enne, kui asjaomane otsus on kostjale kätte toimetatud. Kohtuasja C-125/79 (*Denlauler*) puhul kinnitas Euroopa Kohus, et sellised ühepoolsed meetmed jäävad määrusega kehtestatud kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise süsteemi kohaldamisalast välja. Ei ole siiski päris selge, kas selliseid meetmeid saab määruse alusel tunnustada ja täita juhul, kui kostjale antakse hiljem võimalus meede vaidlustada.

Teiseks esineb raskusi kaitsemeetmega, mille eesmärk hankida teavet ja tõendeid. Kohtuasja C-104/03 (*St. Paul Dairy*) puhul kinnitas kohus, et ajutised meetmed, sealhulgas kaitsemeetmed, ei hõlma tunnistaja ärakuulamist selleks, et taotluse esitaja saaks otsustada, kas esitada hagi. Ei ole täiesti selge, mil määral sellised meetmed jäävad tervikuna määruse artikli 31 kohaldamisalast välja. On väidetud, et kui määruse kohaselt oleksid selliste meetmete puhul pädevad mitte ainult need kohtud, kes on pädevad arutama asja sisuliselt, vaid ka selle liikmesriigi kohtud, kus teavet või tunnistus hangitakse, paraneks juurdepääs õiguskaitsele. See on eriti oluline intellektuaalomandiga seotud juhtudel, mil väidetava rikkumise kohta tõendite hankimiseks vajatakse spetsiaalset läbiotsimisluba (*saisie contrefaçon* ehk *saisie description*),²³ ning merendusküsimustes.

Samuti on osutatud probleemidele, mis tulenevad tingimustest, mida kohus, kes ei ole pädev arutama asja sisuliselt, peab vastavalt Euroopa Kohtu lahendile kohtuasjades C-391(95 (*Van Uden*) ja C-99/96 (*Mietz*) täitma, et määrata ajutised meetmed. Eeskätt on ebaselge, kuidas tuleks tõlgendada sõnu „tegelik side territoriaalse pädevuse ja valdkonna vahel, milles meedet taotletakse”. See kehtib eriti juhul, kui meetme eesmärk on vahemakse tagamine või kui see ei ole üldiselt seotud vara arestimisega.

Lisaks on raske tõlgendada nõuet, mille kohaselt vahemakse tagastamise kohta tuleb anda tagatis, sest see võib põhjustada suuri kulusid, kui leitakse, et tagasimaksmine on tagatud ainult juhul, kui vahemakse taotleja esitab pangatagatise.

3.7. Määruse suhe vahekohtumenetlusega

Vahekohtumenetlus ei kuulu määruse kohaldamisalasse. Erand on tingitud asjaolust, et kõik liikmesriigid osalevad ühtlasi 1958. aastal New Yorgis sõlmitud konventsioonis, millega reguleeritakse vahekohtu kokkulepete ja otsuste tunnustamist ja täitmist. Kuigi kõnealusel erandil on lai kohaldamisala, toetavad määruse tõlgendused teatavatel juhtudel vahekohtumenetlust ja vahekohtuotsuste tunnustamist/täitmist. Nii tunnustatakse ja täidetakse määruse raames sageli, kuid mitte alati kohtuotsuseid, mis hõlmavad vahekohtuotsust. Juhul

²³ Vt seoses sellega direktiivi 2004/48/EÜ artiklid 7 ja 9.

kui vaidluse teema jääb määruse kohaldamisalasse, võidakse artikli 31 alusel võtta ajutisi meetmeid, et kasutada ära vahekohtumenetluse eeliseid²⁴.

Uuringust selgub, et määruse suhe vahekohtumenetlusega on keeruline. 1958. aastal New Yorgis sõlmitud konventsiooni toimumist hinnatakse üldiselt heaks. Sellest hoolimata tekivad kohtus ja vahekohtus samaaegsed menetlused, kui vahekohus kinnitab vahekohtuklausli kehtivust, kuid kohus lükkab selle ümber. Samuti ei ole määrusega kooskõlas sellised riikliku õiguse menetlusnormid, mis tugevdavad vahekohtu kokkuleppeid (nt hagi esitamise keeld) ning takistavad nõuetevastaselt muude liikmesriikide kohtuid tegemast määruse alusel kindlaks oma pädevust.²⁵ Kohtualluvuse määramine vahekohtumenetlust täiendavate või toetavate menetluste puhul ei ole ühtlane.²⁶ Samuti ei ole kindel, et tunnustatakse ja täidetakse kohtuotsuseid, milles ei ole võetud arvesse vahekohtuklauslit, või kohtuotsuseid, mis käsitlevad vahekohtuklausli kehtivust või taotluse esitamist vahekohtuotsuse tühistamiseks või hõlmavad vahekohtuotsust. New Yorgi konventsiooniga reguleeritavat vahekohtuotsuste tunnustamist ja täitmist peetakse ühtlasi aeglasemaks ja vähem tõhusaks kui kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist.

3.8. Muud küsimused

Lisaks juba käsitletud probleemidele tõstatati veel allpool toodud küsimused.

3.8.1. Kohaldamisala

Kui eespool analüüsitud vahekohtumenetlus välja arvata, ei osutata kohaldamisala puhul ühelegi olulisele probleemile. Tsiviil- ja kaubandusasjade mõiste ning määruse kohaldamisalast välja jäävate erandite tõlgendamiseks annavad asjakohaseid juhiseid Euroopa Kohtu tõlgendusotsused. Ülduuringust ilmneb siiski, et artikli 71 kohaldamine, mis reguleerib määruse ja konkreetseid küsimusi käsitlevate konventsioonide vahelist suhet, valmistab praktikas raskusi.

3.8.2. Muud kohtualluvusküsimused

Artikli 59 lõige 1, mille alusel liikmesriik kohaldab alalise elukoha või asukoha mõiste tõlgendamiseks oma õigust, ei tekita uuringu põhjal praktikas probleeme. Artikli 59 lõiget 2 peetakse siiski problemaatiliseks, sest selle põhjal tuleb kohaldada teise liikmesriigi seadusi, et selgitada, kas menetluse poole alaline elukoht või asukoht on nimetatud liikmesriigis.

Teatavate kohtualluvussätete toimumist võiks samuti parandada. Kohtuasja C-426/06 (*Glaxosmithkline*) puhul kinnitas Euroopa Kohus, et artikli 6 lõiget 1 ei kohaldata töölepingute suhtes. Lisaks näitab uuring, et võib olla vaja sätestada jagatud pädevuse alused, mis lähtuksid vallasvara asukohariigist. Asjaõigusega seotud ainupädevuse küsimuses leitakse uuringus, et bürooruumide üürilepingud peaksid sisaldama sätet kohtu valiku kohta ning et puhkemajade üürilepinguid tuleks käsitleda paindlikult, et vaidlus ei toimuks kohtus, mis asub kõikide poolte alalisest elukohast või asukohast kaugel. Äriõiguses tekitab ainupädevuse puhul küsimusi ainupädevuse ulatus ja äriühingu asukoha ühtse määratluse puudumine, mis võib põhjustada positiivseid ja negatiivseid kohtualluvuse konflikte.

²⁴ Kohtuasi C-391/95 (*Van Uden*).

²⁵ Vt kohtuasi C-185/07 (*West Tankers*).

²⁶ Vt kohtuasi C-190/89 (*Marc Rich*). Täiendavate menetluste hulka kuulub näiteks vahekohtuniku nimetamine või taandamine, vahekohtu toimumise koha määramine, tähtaegade pikendamine või kohtueksperdi nimetamine tõendite säilitamiseks.

Probleeme tekitab ka artiklist 65 tulenev artikli 6 lõike 2 ja artikli 11 ebaühtlane kohaldamine kolmandate isikutega seotud menetluste suhtes. Eriti esineb erinevusi kolmanda isiku ja kolmanda isiku vastu nõude esitanud poole kohtlemisel, sest see sõltub liikmesriigi menetlusõigusest. Kohtutel on samuti raske hinnata muu liikmesriigi kohtuotsuse mõju, kui menetlusse on kaasatud kolmas isik.

Merendusküsimustes osutatakse raskustele isiklikku vastutust käsitlevate menetluste ja selliste menetluste kooskõlastamisel, mis käsitlevad vastutuse piiramise fondi loomist. Samuti osutatakse asjaolule, et kohtu valiku kokkuleppe siduvuse kindlakstegemisel kolmandast isikust konossementi valdaja jaoks²⁷ on kunstlik lähtuda veolepingu suhtes kohaldatavast õigusest.

Tarbijaküsimustes ei vasta määruse artikli 15 lõike 1 punktidega a ja b hõlmatud tarbijakrediidilepingud enam asjaomase turu arengule, kuna turul on tekkinud mitmesugused muud tarbijakrediidilepingu liigid, mida kajastatakse tarbijakrediidilepinguid käsitlevas direktiivis 2008/48/EÜ²⁸.

Ühenduse tasandil jätkuv arutelu kollektiivse hüvitamise mehhanismide üle sunnib samuti kaaluma, kas kõnealuste hagide puhul tuleks kohtualluvuse reguleerimiseks töötada välja eraldi sätted.

3.8.3. Muud tunnustamise ja täitmisega seotud küsimused

18. detsembri 2008. aasta resolutsioonis kutsub Euroopa Parlament komisjoni üles tegelema Euroopa autentse dokumendi vaba liikumise küsimusega²⁹. Ülduuringus osutatakse samuti takistustele karistuste vaba liikumisel. Lisaks esitatakse uuringus mõned ettepanekud täitemenetluste kulude piiramiseks.

²⁷ Vt kohtuasi C-387/98 (*Coreck Maritime*).

²⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/48/EÜ, 23. aprill 2008, mis käsitleb tarbijakrediidilepinguid ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 87/102/EMÜ (ELT L 133, 22.5.2008, lk 66).

²⁹ Vt Euroopa Parlamendi 18. detsembri 2008. aasta resolutsioon soovist komisjonile Euroopa autentse dokumendi kohta. Kättesaadav aadressil: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0636+0+DOC+XML+V0//ET>.